

به نام کمک به ایران، به نفع انگلستان

۸ اسفند ۱۳۹۹ ساعت ۱۴:۳۹

بدیهی است اگر مصدق دومین پیشنهاد مشترک را بر اساس رأی صاحب‌نظران پذیرفته بود، بی‌تردید به وجاهت ملی او که همواره سخت به آن پایبند بود خدشه‌ای جبران‌ناپذیر وارد می‌کرد. هر چند قبل از ارائه این پیشنهاد مصدق آن را خاتمه یافته اعلام نموده بود.

[کافه تاریخ - مقالات](#)

[انگلیس](#) برای حل بحران نفتی خود با ایران مراحل مختلفی را طی کرد. این مراحل شامل پیشنهادهای یکجانبه از سوی خود تا وساطت سازمان‌ها و کشورهای غربی چون آمریکا را شامل می‌شد. وساطت آمریکا و دخالت این کشور به خصوص بعد از آنکه بی‌ثمر بودن مذاکره و میانجیگری سازمان‌های بین‌المللی ثابت شد، بیشتر گردید. بر این اساس آمریکا با ارائه دو پیشنهاد مشترک با انگلیس موسوم به پیشنهاد ترومن - چرچیل و دومین پیشنهاد مشترک انگلیس - آمریکا، تلاش نمود تا به حل این بحران کمک کند. اما پیشنهادهای این کشور بنا به دلایلی که در ادامه توضیح داده شده است، مثمر ثمر واقع نشد و از سوی دکتر مصدق رد شد.

استراتژی آمریکا بعد از ملی شدن صنعت نفت

[آمریکا](#) تا قبل از کودتای ۲۸ مرداد، دخالت چندانی در امور سیاسی و اقتصادی ایران نداشته اما بعد از [ملی شدن نفت](#)، رویه این کشور تغییر کرد. این تغییر رویه را می‌توان در طیفی از سیاست بیطرفی تا میانجیگری در حل بحران و در نهایت کمک به براندازی حکومت دکتر مصدق مشاهده نمود. با توجه به این سیاست‌ها، استراتژی کلی آمریکا را می‌توان در سه دوره خلاصه کرد. دوره اول پشتیبانی از جنبش (مهر ۱۳۲۹ تا فروردین ۱۳۳۰) که در این دوره گریدی سفیر آمریکا در تهران و مک‌گی معاون وزیر خارجه از طرح ملی کردن نفت حمایت می‌کردند دوره دوم میانجیگری دوستانه در حل اختلاف ایران و انگلیس (فروردین ۱۳۳۰ تا آبان ۱۳۳۱) زمانی که آمریکایی‌ها پس از ملی شدن صنعت نفت سعی کردند با میانجیگری جنبش را مهار کنند و تصمیم گرفتند منابع نفتی ایران را بین خود و انگلستان تقسیم نمایند و با اعزام شخصیت‌هایی به ایران و طرح پیشنهادهایی در جهت حل بحران نفت به این هدف دست یابند. ۱. استراتژی سوم نیز دخالت مستقیم این کشور در براندازی دکتر مصدق بود که خارج از بحث این نوشته است. با این حال در دو استراتژی اول و دوم شاهد دو پیشنهاد مشترک انگلیس و آمریکا هستیم که از آن به عنوان پیشنهاد مشترک ترومن - چرچیل و دومین پیشنهاد مشترک انگلستان و آمریکا یاد می‌شود.

پیشنهاد مشترک ترومن - چرچیل

پیشنهاد مشترک **ترومن** و **چرچیل** بعد از عدم نتیجه‌گیری طرفین از دیوان لاهه مطرح شد. این پیشنهاد پیام مشترک ترومن و چرچیل بود که توسط سفرای دو کشور در تهران تقدیم دکتر مصدق شد. پیشنهاد مذکور شامل چند اصل بود: ۱- پذیرش اصل ملی شدن نفت، ۲- پرداخت عادلانه خسارت ۳- قرار گرفتن کلیه عملیات صنعت نفت در اختیار نیروهای ایرانی، البته ایران به اختیار خود قادر به استفاده از کارشناسان خارجی هم خواهد بود. ۴- طبق این اصل نیز قرار شد ترتیب نهایی به مذاکرات بعدی طرفین موکول شود. ۵- دولت انگلستان حق خود می‌داند که تا هنگامی که در اصول و شرایط واگذاری موضوع غرامت به قضاوت، موافقت به عمل نیامده است، حق قانونی خود و شرکت نفت را محفوظ بدارد. ۶- مقرر شد در صورت پذیرش این پیشنهادها، آمریکا ده میلیون دلار در اختیار ایران قرار دهد. ۲

دکتر مصدق در دوم مهرماه متن یادداشتی را که متضمن پاسخ رسمی به پیام مشترک ترومن و چرچیل و همچنین پیشنهاد متقابل دولت ایران بود در اختیار هندرسن و میدلتن گذاشت. ۳ پاسخ کلی دکتر مصدق این بود که اولاً نباید به اصل ملی شدن خدش‌های وارد گردد. ثانیاً مرجع رسیدگی به ادعاهای طرفین باید دیوان لاهه باشد، ثالثاً انگلیس باید خساراتی را که ایران پیش از این از بابت فعالیت‌های شرکت نفت متحمل شده بود بپردازد. گفته شده است مصدق به طور کلی این پیشنهاد را غیرعادلانه می‌دانست و در یکی از ملاقات‌های خود راجع به یادداشت چرچیل - ترومن گفته بود، ایرانیان خر نیستند که باز بگذارند مدت‌ها آنان را افسار کنند. ۴ در نهایت نتیجه کلی این پیشنهاد رد شدن آن از سوی ایران بود. بعد از رد این پیشنهاد، انگلیس و آمریکا یک پیشنهاد مشترک دیگر مطرح کردند که به پیشنهاد دوم انگلیس - آمریکا معروف است.

دومین پیشنهاد مشترک انگلیس - آمریکا

دومین پیشنهاد مشترک انگلیس و آمریکا کمی بعد از پیشنهاد اول مطرح شد و مفاد آن بر چند محور اساسی قرار داشت که در بسیاری از موارد به مانند پیشنهاد قبلی بود. در این پیشنهاد هم به مانند پیشنهاد پیشین موضوع غرامت شرکت نفت انگلیس و ایران به دیوان داوری واگذار شده بود. حق اداره صنعت نفت به ایران داده شده بود منتها به شرط پرداخت غرامت و مقرر گردیده بود پرداخت غرامت با پرداخت ۲۵ درصدی از عایدات ناخالص فروش نفت در آینده انجام گیرد، جدا از مقادیر پرداختی به شرکت، ایران در فروش نفت خود در بازارهای جهانی آزاد بود، همچنین قرار بر آن شد دولت ایران می‌بایست با یک سازمان بین‌المللی که شرکت سابق نیز در آن دخیلی بوده باشد، وارد مذاکره شود و ترتیبی اتخاذ شود که شرکت مزبور مفاد عمده‌ای نفت برای مدت طولانی خرید کند و در نهایت به مجرد تحصیل توافق درباره تصفیه‌ی غرامات به ترتیبی که در بند اول آمده است دولت آمریکا مبلغی به‌عنوان کمک به دولت ایران بپردازد که در آینده معادل آن به نفت از طرف دولت آمریکا مسترد شود. ۵ اما این پیشنهاد نیز از طرف دکتر مصدق رد شد، زیرا به اعتقاد او موضوع خرید و فروش و پرداخت غرامت، اصل ملی شدن نفت را زیر سؤال می‌برد. بدیهی است اگر مصدق دومین پیشنهاد مشترک را بر اساس رأی صاحب‌نظران پذیرفته بود، بی‌تردید به وجاهت ملی او که همواره سخت به آن پایبند بود خدش‌های جبران‌ناپذیر وارد می‌کرد. هر چند قبل از ارائه این پیشنهاد مصدق آن را خاتمه یافته اعلام نموده بود. ۶

آمریکا بحران نفتی پیش آمده بین ایران و انگلیس را به ضرر منافع ملی خود می‌دانست. با این حال در ابتدا با اتخاذ استراتژی بیطرفی امیدوار بود بحران پیش آمده حل شود؛ اما وقتی این انتظار محقق نشد، این کشور رسماً وارد این ماجرا شد و به همراه انگلیس دو پیشنهاد مشترک را مطرح کرد. اما پیشنهادات مشترک نیز کاری از پیش نبردند و با مخالفت مصدق روبرو شدند، چرا که اصول مطرح شده در هر دو پیشنهاد علی‌رغم آنکه اصل ملی شدن نفت را پذیرفته بود؛ اما در عمل حاوی اصولی بود که آن را نقض می‌کرد. به عبارتی این پیشنهادات نیز در راستای منافع کشورهای غربی طرح شده بودند.

فهرست منابع

۱. علیرضا ازغندی، روابط خارجی ایران ۱۳۲۰-۱۳۵۷، تهران، نشر قومس، چاپ ششم، ۱۳۸۴، صص ۲۰۵-۲۰۶
۲. علیرضا امینی، تحولات سیاسی و اجتماعی ایران در دوران پهلوی، تهران، صدای معاصر، ۱۳۸۱، ص ۳۲۴.
۳. جلال متینی، نگاهی به کارنامه سیاسی دکتر محمد مصدق، لندن، شرکت کتاب، ۱۳۸۸، چاپ دوم، ص ۲۶۷.
۴. محمد مصدق، خاطرات و تألمات دکتر مصدق، به کوشش دکتر ایرج افشار، تهران، انتشارات محمدعلی علمی، ۱۳۶۴، ص ۱۸۳.
۵. ازغندی، همان، ص ۲۰۸.
۶. متینی، همان، ص ۳۴۰.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/48234/انگلستان-نفع-ایران-کمک-نام-48234>